

KMETOVOALEC.

Ilustrovan gospodarski list s prilogo „Vrtnar“.

Uradno glasilo

c. kr. kmetijske družbe  vojvodine kranjske.

Urejuje **Gustav Pirc**, družbeni tajnik.

„Kmetovalec“ izhaja 15. in zadnji dan v mesecu ter stoji s prilogo vred 2 gld., za gg. učitelje in ljudske knjižnice pa le 1 gld. na leto. — Udje c. kr. kmetijske družbe kranjske dobivajo list brezplačno.

Inserati (oznanila) zaračunajo se po nastopni ceni: Inserat na celi stran. 16 gld., na $\frac{1}{2}$ strani 8 gld., na $\frac{1}{4}$ strani 5 gld. in na $\frac{1}{8}$ strani 3 gldi. Pri večih naročilih velik rabat. Družabnikom izdatno ceneje.

Vsa pisma, naročila in reklamacije pošiljati je c. kr. kmetijski družbi v Ljubljani, v Salendrovih ulicah šte. 3.

Št. 19. V Ljubljani, 15. oktobra 1893. Leto X.

Obseg: Čebelarstvo orodje. — Gnojenje s kajnitom in Tómasovo žlindro. — Gorenjskim kmetom pravico ali pa — Ameriko. — Razstava krompirja. — O redilni vrednosti planinskega sena. — Vprašanja in odgovori. — Gospodarske novice. — Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske. — Listnica uredništva. — Tržne cene. — Inserati.

Čebelarstvo orodje.

Čebelarja, ki nima potrebnega orodja za čebelarjenje, ne moremo imenovati umnega, kajti čebelarstvo orodje je pri čebelarjenju neobhodno potrebno. Čim boljše in čim raznovrstnejše orodje ima čebelar, tem laže dela in tem večje uspehe doseže. Ker pa razni čebelarji čebelarstvo po različnih načinih, tudi nimajo vsi enakega orodja. Podobi 44. in 45. nam kažeta satne vilice, oziroma stalo za satove, kateri orodji izborno služita čebelarjem, kateri imajo panje s premičnimi satniki. Spomladi namreč, kadar je treba panje preiskati in očediti, treba je delati hitro in previdno, da se ne privabijo roparice, ter paziti, da se ne prehladi zalega. Pri pregledovanju in snajenju panjev, pobere se vsi sati s satnimi vilicami (pod. 44.) iz panja ter se obesijo na satno stalo (pod. 45.); kadar pa se pregledajo in je panj očiščen, obesijo se zopet v panj, in sicer najprej sat, polen medu, potem vsi sati z zalego in na zadnje zopet polen sat. Satovi, ki ostanejo, potresejo naj se z naftalinom, da se jih ne primejo molji. Predno se ti sati zopet rabijo, otrsejo se naftalina in postavijo 1—2 uri na prosto. Naftalinov duh se kmalu poizgubi in čebelam ne škoduje.



Podoba 44.



Podoba 45.

težki, vlažni zemlji. Ker se razkrajja počasi, priporoča se, da se spravi v zemljo uže jeseni ali po zimi. Ako ima žlindra mnogo fine moke (vsaj 75 %), rabi se lahko kot nadomestilo za superfosfat, toda le pod pogojem, da se je vzame 2 do $2\frac{1}{2}$ krat več, kakor bi rabili superfosfata (sicer bi ne pomagala hitro), in da se dobi dosti ceno. Ako hočemo, da bo imela gnojitev s fosforovo kislino tudi pozneje še kak uspeh, na pr. ako se med žito vseje detelja ali krmska rastlina, potem naj se rabi Tómasova žlindra. Nепrecenljiva pa je vrednost Tómasove žlindre (skupno s kajnitom) pri gnojenju mokrih, zelo mahovitih travnikov. Če je potrosimo jeseni 350 do 450 kg na oral, pomnoži pridelek sena prav izdatno.

Tudi za dobroto detelje in druge krme je zelo važna. V kolikih množinah naj se rabi, smo uže povedali. Potrebno pa je, da se podorje (razven na travnikih in deteljiščih).

Kajnit deluje silno ugodno na rastline posebno s svojim kalijem, pa tudi z drugimi obstojnimi deli, zlasti s kuhinjsko soljo.

Za težka tla, ki imajo navadno dovolj kalija, vzame se malo kajnita, ali se pa to gnojenje sploh opusti. Prav važen je pa kajnit za lahko, peščeno zemljo; v njej deluje deloma s svojim kalijem, deloma s tem, da jo ohrani dalj časa vlažno.

Kajnit je najbolje spraviti v zemljo jeseni ali po zimi, in sicer zato, ker se čez zimo poizgube v njem nahajajoče se tuje snovi, ki bi utegnile škodljivo vplivati. V težki zemlji se podorje z plugom, v mehki pa je bolje,

Gnojenje s kajnitom in Tómasovo žlindro.

Tómasova žlindra deluje počasi, zato je tudi poznejši učinek večji. Tómasova žlindra se prilega zlasti

če se podvleče z brano. Za deteljo, krmske rastline, travnike, okopavine in za lan je kajnit posebno dober. Okopavini pa se ne sme nikdar neposredno gnojiti s kajnitom, temveč vedno prejšni rastlini, da ne škoduje okopavini.

Čim laža je zemlja, tem več kajnita ji je treba dati. Sicer pa se računa na 1 oral:

Za žita: slabo gnojenje 60 kg, srednje 110 kg, močno 225 kg. Ječmen za pivo naj se ne gnoji s kajnitom. Ako se repa ali detelja seje kot drugi sad, treba bo več množine, in sicer za stročnice in detelje: slabo gnojenje 225 kg, srednje 290 kg, močno 340 kg; za oljnate rastline: slabo gnojenje 110 kg, srednje 225 kg, močno 340 kg; za travnike 225 do 340 kg; za predivne rastline 170 do 225 kg, za posamezna sadna drevesa okoli 2 kg. Jeseni se po travnikih razstrosi skupno s Tómasovo žlindro, spomladi pa se zavleče.

Gorenjskim kmetom pravico ali pa — Ameriko.

Resna beseda o razmerah na gorenjskih planinah.

II.

V članku pod tem naslovom smo v zadnji številki „Kmetovalca“ pisali, kako vsled krivičnega ravnanja nekaternikov nazaduje gospodarstvo na gorenjskih planinah. Prepričani smo, da se nam bo očitalo, da pretiravamo, zato pa hočemo, predno dalje osvetljujemo gorenjske planinske razmere, svoje trditve utemeljiti z neovrgljivimi uradnimi izkazi o zadnjem štetji živine. Sploh se gre v planinskih krajih le za živino, ker edina ta daje dohodek tamošnjim kmetijam; vse drugo je podrejeno tej panogi.

Kolikor polja v blejski okolici in v Bohinji ni namenjena za pridelovanje krme, ne zadostuje, da bi pridelovalo kmetovalce, in naj bi se tudi vse porabilo za pridelovanje živeža. Zadnje se pa ne izplača, ker gorenjskemu kmetu bolje kaže krmo pridelovati, večino živeža pa kupovati. Ker je torej na Gorenjskem živinoreja nekako merilo gospodarskih razmer, hočemo to reč nekoliko preiskati.

Pred vsem omenjamo, da so nam na razpolaganje številke izza štetja v letih 1870., 1880. in 1890., in sicer le skupne številke za cele sodne okraje. V poštrev hočemo vzeti le radovljiški sodni okraj, ker ta je do sedaj najbolj prizadet vsled „čudnega“ uravnanja paše, vsled obteževanja paše z nečuvnim nagajanjem in vsled tega, ker so po mnogih planinah opustili kmetijsko porabo, da love po njih.

Oglejmo si najprej **konjerejo**. Konjereja je na Gorenjskem silno napredovala, kar se razvidi iz števila žrebcev, ki je znašalo v l. 1870. v radovljiškem okraju 23, a leta 1890. pa 47 žrebcev. Vzlic temu je pa v tem okraju narastlo število kobil od l. 1880. do l. 1890. le za 208 glav, to pa zato, ker je število kobil v Bohinji in v blejski okolici padlo zaradi pašnih razmer in je prav za prav konjereja napredovala le v onem delu okraja, ki leži na levi strani Save, t. j. v kraji, ki po napominanih razmerah ni bil še prizadet do l. 1890. Napredek glede števila kobil gre tedaj le na račun levega savskega brega, dočim konjereja v Bohinji in na Bledu po kolikosti ni napredovala. Sicer pa na število plemenih kobil poraba planinske paše sploh ne vpliva, ker na planine ženo le kobile jalovke in konje, a število konj je padlo za 55 glav, kar gotovo ni malo, če se pomisli, da cel okraj broji le 288 konj (valahov). Pomisliti nam je pa tudi, da je v leški in blejski okolici veliko

izvoščekov, ki so vsled večjega prometa tujcev pomnožili število konj. Zato popolnoma opravičeno trdimo, da je izguba kmetijskih konj (valahov) v 'zadnjih 20 letih veliko večja, nego 55 glav in da gre ta izguba le na rovaš omejitvi planinske paše in da zadene pred vsem Bohinj in blejsko okolico. Ako se število kmetijskih konj tako rekoč le v štirih političnih občinah (Bohinjska Bistrica, Srednja Vas, Bled in Gorje) zmanjša za 55 glav, torej za dobro šestino, je to vsakako pomisleka vredno, ker kaže veliko nazadovanje v blagostanji in pričetek splošnemu ubožanju.

Uže gori smo pisali, da vpliv pašnih razmer na konjerejo na Gorenjskem ne more biti izredno velik, če ravno se tudi ne sme tajiti, a vse kaj drugega je z **govedorejo**. Govedoreja je v radovljiškem okraju vsled ponavljaje omenjenih žalostnih razmer zelo hudo prizadeta, kajti število govedi se je skrčilo za tisoče glav, kar je tem žalostneje, ker so pri tem prizadete večinoma le prej omenjene štiri občine. Oglejmo si suhe številke!

V l. 1880. je bilo mlade jalovine 1881, v l. 1890. pa le 1468, torej 413 manj.

V l. 1880. je bilo krav 6251, v l. 1890. pa le 4678, torej 1564 manj.

V l. 1880. je bilo bikov 220, v l. 1890. pa le 175, torej 25 manj.

V l. 1880. je bilo volov 1656, v l. 1890. pa le 1321, torej 345 manj.

Resnici na ljubo pa moramo povedati, da je število junic v tem času za 245 narastlo.

Ako odštejemo od primanjkljaja mlade jalove govedi, ki znaša 413 glav, dorastek 245 junic, je še vedno 168 glav primanjkljaja. Ako nadalje dve mladi govedi štejeemo za eno veliko, znaša to 84 velikih goved, **torej je padlo število velike govedi v radovljiškem okraju v desetih letih za 2208 glav.**

Isto tako moramo poštrevati **rejo drobnice**. L. 1870. je bilo v radovljiškem okraju 11291 ovac in 3356 koz, a l. 1890. je bilo le še 5222 ovac in 1037 koz, **torej manj 6069 ovac in 2319 koz.** Če računamo 10 ovac ali koz za eno veliko govedo, da ta primanjkljaj 837 velikih goved, in prištejvi ga k gori navedenemu primanjkljaju govedi, najdemo, **da je padlo število živine v radovljiškem okraju v kratki dobi dvajsetih let za celih 3045 glav velike govedi.** To so številke, ki popolnoma jasno dokazujejo gospodarski propad najlepšega dela naše dežele. Kaj se pravi izgubiti okraju 3000 govedi, to pač vsakdo ve, ki ima v glavi le trohico še zdravih možgan. Tisti, ki tega še ne vedo, naj pomislijo, da nimata na pr. celi senožeški in tržiški okraj po toliko goved s teleti vred, kolikor jih je izgubil radovljiški okraj v 20 letih. Končno pa moramo tudi vprašati: čemu se pa šteje živina, čemu država toliko žrtvuje za sestavo statistike i. t. d.? Gotovo ne zato, da se nalagajo ob štetvi županstvom nepotrebna dela, ampak da dobi država podlago za svoje delovanje, ki se vedno obrača na pospeševanje blagostanja njenih podanikov. Naše mnenje je, da je sveta dolžnost okrajnih glavarstev, kojim te razmere morajo biti znane, da jih sporoče na viša mesta, kojim vender mora biti iz državljanskih ozirov več ležeče na uspevanji lojalnega kmetskega prebivalstva na Gorenjskem, nego uspevanje obrtne družbe, ki je nesreča za našo deželo in za njene akcionarje.

Na merodajnih mestih bodo gotovo zaukazali, da naj se varujejo kmetove koristi, da naj se kmet pouči o škodi, če prodaja svoje planine ali pašne pravice, da se

gozdarstvo, oziroma pogozdovanje tako uredi, da se kmetu ne brani pašna pravica, da se je ozirati na razmere, vsled katerih ni mogoče vsaki živini posebej dati varuha na planini, da je uravnanje paše izvršiti po zakonu in da so slednjič lovski oziri povsod tam popolnoma ničevi, koder kmetijsko gospodarstvo trpi veliko škodo. Ako se dajo v teh pogledih našim okrajnim glavarstvom navodila, katerih se morajo strogo držati, potem bo dobro za gorenjske planšarje, kajti gorenjski kmetje v tržiškem okraju, v Bohinji in v Bledu ne potrebujejo drugega, nego pravično in objektivno varstvo svojih interesov od strani glavarstev in pa strogo pravico, ki mora biti za vse enaka.

V prihodnjih člankih hočemo osvetliti način, kako se sedaj postopa z našim kmetom, in sredstva, kako preprečevati nadaljno tako postopanje.

Razstava krompirja,

prirejena od podružnice c. kr. kmetijske družbe v Novem Mestu.

V nedeljo dne 24. septembra t. l. je bila v kmetijski bralnici v Novem Mestu razstava krompirja. Če tudi se je nameravalo razstaviti le različne vrste krompirja, katere je pridelala deželna kmetijska šola na Grmu, so se vendar razstave udeležili s svojimi pridelki tudi drugi gospodarji v precej obilem številu. Pokazali so s tem, da se zanimajo za kmetijski napredek in da bi radi videli, če bi se naši gospodarji sploh poprijeli pridelovanja tistih vrst krompirjevih, katere se pri nas v zadnjem času posebno dobro sponašajo.

Da se preprosti gospodarji poučé o prednostih različnih vrst krompirjevih na dejanskih uspehih, to je bil tudi namen razstave, in smelo trdimo, da je bila razstava v tem oziru prav poučna, da je dosegla tudi popolen uspeh; kajti pokazala nam je prav očitno, katere vrste krompirja moramo pridelovati v bodočnosti, če hočemo dosedanje pridelke povečati in zboljšati. Le žal da ni bila razstava od strani preprostih kmetov tako dobro obiskana, kakor bi bilo to želeli, saj potrebujejo ravno mali posestniki največ pouka in vspodbude.

Cela razstava je bila razvrščena v 3 oddelke. Na 3 velikih mizah namreč je bilo razstavljenega blizu 40 vrst krompirja. Na prvi mizi pri vhodu je bila najlepša skupina krompirja, katero je razstavila deželna kmetijska šola na Grmu. Štela je 25 vrst krompirja, pridelanega večinoma na poskušališči. Razstavljene vrste krompirja so se odlikovale na različnem način. Splošno občudovan pa je bil sredi mize razstavljeni „onejidovec“ zaradi izredne velikosti in lepote. To vrsto krompirja prideluje kmetijska šola odkar je na Grmu, in leto za letom se ž njo najbolj hvali. Poleg onejidovca odlikovali so se še „praler“, ribničan, imperator, zborovski, rambovšek, rigolt in julij; druge vrste pa so bile primeroma manjše vrednosti.

Na drugi mizi so razstavili krompir napredni gospodarji iz novomeške okolice, in sicer gg.: župnik Peterlin iz Šmihela 4 vrste (onejidovec, rožnik, navadni modri in rumeni krompir), Jakše iz Kandije (onejidovec), Šepic iz Žabje Vasi 3 vrste (onejidovec, kresnik, ribničan), Javornik iz Gotne Vasi 3 vrste (nav. modri in rumeni krompir, rožnik), Vovk iz Gotne Vasi 3 vrste (onejidovec, rožnik in pesjak), Jožef Ovsec iz Gotne Vasi (kresnik, ribničan), Francišek Ovsec iz Gotne Vasi (onejidovec), Grašič iz Gotne Vasi (kočevar), Šetina iz Gotne Vasi (nav. modri krompir, onejidovec, rožnik, ribničan) in Zu-

pančič iz Smoline Vasi (lišček). Izmed vseh razstavljenih vrst se je odlikoval še najbolj onejidovec, in tudi gospodarji sami se ž njim še najbolj pohvalijo.

Na tretji mizi je bil razstavljen krompir novomeških posestnikov. Razstavili so bili sledeči gg.: Dr. Slanc 6 vrst krompirja (onejidovec, juvel, šampijon, magnum bonum, rožnik), Karl Kalčič 5 vrst (onejidovec, ribničan, kifelčar, elefant, orjaški modri krompir), J. Božič 2 vrsti (onejidovec, ribničan), Fr. Schwarz 2 vrsti (onejidovec, ribničan) in A. Kočevar (orjaški modri krompir). Razun teh razstavljalcev poslal je tudi g. župnik Francišek Brulec iz Velike Doline nekoliko krompirja „onejidovca“, ki je glede velikosti prekosil vse druge in zategadelj vzbujal splošno občudovanje.

Kakor je razstava pričala, se pri nas najbolj sponaša krompir onejidovec. Ta vrsta daje največ pridelka in je najmanj občutljiva proti gnilobi, okusa je pa priznano prav dobrega. Vsak gospodar brez izjeme naj ga začne pridelovati in prepričal se bo že prvo leto o njegovih prednostih. Za onejidovcem se sponašata še najbolj „praler“ in „ribničan“; vse druge vrste se manj priporočajo za naše razmere, če tudi jim ni odrekati posameznih prednosti.

Za zgodnji krompir kaže pridelovati v mali meri, toraj za prvo silo, zgodnji rožnik in kresnik (Snowflake) in poskusiti je zanaprej tudi s krompirjem „julij“. To je bila tudi vsebina pouka, kterega so bili deležni gospodarji pri tej priliki v kmetijski bralnici.

Dostavek uredništva: V kratkem bomo priobčili tudi mi uspehe poskusov s krompirjem, kateri so se vršili na posestvu kmetijske družbe in sicer na rahli lahki in na težki ilovnati zemlji. Dasi tudi mi smatramo „onejidovca“ za izvrstno pridobitev za našo deželo, vendar uže danes omenjamo, da so še druge vrste, koje moramo na podlagi večletnih izkušenj smatrati za boljše. Zlasti „julij“ utegne postati izvrsten nadomestek za „zgodnji rožnik“ ki je preveč podvržen boleznim. „Julij“ je dal pri nas osemnajstkratni pridelek in je dozorel v 11 tednih.

O redilni vrednosti planinskega sena.*)

Spisal dr. E. Kramar, predstojnik kmetijskega poskušališča v Celovci.

Mnogim kmetovalcem je znano iz dejanskih izkušenj, da je planinsko seno posebno za goved izvrstna piča. Zaradi tega se ta krma po Gorenjskem in po sosednjih planinskih krajih bolj čišla, kakor najboljše seno dolinskih travnikov. Toži se pa tudi, da postajajo senožeti v dolinah — akoravno se namakajo — vedno slabše.

Dosedaj nismo imeli natančnih preiskav o redilni vrednosti planinskega sena in redilna moč, katero mu kmetovalci pripisujejo, ni bila še znanstveno dokazana.

Čeravno so uže do 1880. l. preiskali 141 vrst sena, bile so med temi le štiri vrste, ki so rastle vsaj 1270 m visoko in se torej smejo prištevati planinskemu senu.

Najvažnejša, do sedaj neznana vprašanja o planinskem senu so pa: Kako je planinsko seno kemijsko sestavljeno in kako se razločuje od dolinskega? V kakšnem razmerju so redilne snovi v senu, ki je rastle v različni visočini, in ali bi ne bilo mo-

*) Ta članek je bil priobčen uže pred dlje časom v „Novicah“. Da ga v „Kmetovalci“ zopet objavljamo, prihaja od tod, ker izvrstno dokazuje, kakega pomena je planinska paša, za katero se sedaj na Gorenjskem bijejo hudi boji. V člankih „Gorenjskim kmetom pravico ali — Ameriko“ imeli bomo še priliko sklicavati se na ta članek.

goče s posevanjem planinskih zelišč in trav v dolini izboljšati namakanih travnikov?

V zvezi z vseučilišnim prof. dr. vitezom Kernerjem preiskaval sem ta vprašanja, pri katerih je izvršil prof. dr. pl. Kerner botaniško delo, jaz pa kemijsko ter sem skušal dokazati vrednost tega sena.

Preiskaval sem seno z različnih visočin, kakor na pr. seno z Blaserja (2220 m), z Valzama (1900 m), z Ortlerja na Tirolskem (1800 m), z Bernskih planin (1580 m), pongavsko seno (1740—1110 m) itd. Te različne vrste sena imele so sledečo povprečno kemijsko sestavo (tukaj navedem samo štiri sestave):

- 1.) seno z Blaserja (2220 m visoko);
- 2.) seno z Ortlerja (1800 m visoko);
- 3.) seno s Pongava (1270 m visoko);
- 4.) povprečna kemijska sestava dobrega dolinskega

seno.

Vse sestave sem preračunal na povprečno vsebino vode 14.59 %.

V sto delih sena našel sem:

Seno	1	2	3	4
Beljakovin (Protein)	10.25	10.48	14.11	10.11
Olesenele vlaknine (Rohfaser)	17.22	20.16	24.45	25.52
Tolšče	3.68	3.32	3.87	2.34
Nedušikastih tvarin	45.66	46.63	35.01	40.90
Pepela	8.60	4.82	7.92	6.54
V 100 delih pepela fosforove kisline	3.71	9.03	11.96	7.50

Iz teh preiskav izvajamo:

1.) Seno srednjih planinskih krajev ima celo več beljakovin v sebi, kakor najboljše dolinsko seno. V najboljšem dolinskem senu nahajamo k večemu 12 odstotkov beljakovin, v planinskem pa 14 in več odstotkov. Še seno visokih planin (2220 m) ima več beljakovin, kakor dobro dolinsko seno.

2.) Množina olesenele vlaknine v planinskem senu je manjša, kakor v vsakem dolinskem senu. Zadnje ima najmanj 19, prvo pa 16 odstotkov vlaknine.

3.) Planinsko seno ima jako veliko tolšče, katero posebno pomnožuje hlapno olje, ki se nahaja v dišečih planinskih zeliščih.

4.) Razmerje med beljakovinami in nedušikastimi tvarinami je veliko ože, kakor v dolinskem senu.

Večo množino beljakovin in nedušikastih tvarin ter manjšo olesenele vlaknine v planinskem senu razlagam si na sledeči način:

1.) Čas rasti je veliko krajši. V visočini 1900 m rastejo rastline le 132, 2500 m visoko pa samo še 92 dni; zelišča torej ne morejo tako oleseneti.

2.) Prof. dr. pl. Kerner je opazil, da ostanejo členi na steblih tem krajši, čim više rastejo zelišča. Planinske rastline imajo torej več listja in manj stebela. Kakor je pa znano, ima listje več redilnih snovi, kakor stebela.

3.) Mnogo planinskih rastlin ima vedno zeleno listje. V tem listju nahaja se mnogo redilne zaloge, iz katere rastline v prihodnjem letu napravljajo liste, stebela, cvetje

itd. Take rastline so na pr.: carex sempervirens, gentiana excisa, nigritella angustifolia, daphne striata, calluna vulgaris itd.

4.) V planinah se nahaja mnogo rastlin z mlečnim sokom, ki je gotovo redilen. K takim rastlinam prištevamo na pr.: campanula barbata, crepis grandiflora, hieracium alpinum, leontodon pyrenaicum itd.

Zakaj ima planinsko seno več in izdatnejši redilni učinek, kakor dolinsko, razlagamo si iz omenjenega prav lahko. Mnoge preiskave nam kažejo, da za prebavnost in redilnost krme ni merodajna samo vsebina dušika, ampak tudi množina olesenele vlaknine. Seno, ki ima obilo dušika, pa malo olesenele vlaknine v sebi, je najbolj in najlaže prebavno. K takemu senu se pa prišteva v prvi vrsti planinsko seno, kakor kažejo preiskave. Prezirati pa ne smemo mnogih hlapnih oljev v planinskih dišečih zeliščih, katera pospešujejo izločevanje prebavljajnih sokov in zato popolnejše prebavljenje beljakovin. Planinsko seno smemo torej prištevati k najtečnejši piči.

O vprašanji, ali bi bilo mogoče s presajanjem planinskih zelišč v dolino izboljšati naše travnike (v nemških kmetijskih časnikih pisalo se je mnogo o tem), izpregovoriti hočem le malo besedi.

Popolnoma sem prepričan, da bi se tako presajene rastline kmalu privadile dolinskega podnebja in bi krepko rastle; dvomim pa jako, da bi razmera med redilnimi snovmi ostala taka, kakor v planini. Prof. Kerner je zapazil, da v dolino presajena zelišča izgube veliko svojega vonja. Smem pa tudi trditi, da bi se s presajanjem v dolino podaljšal čas rasti, olesenela vlaknina torej pomnožila, beljakovine bi se zmanjšale in ne dosegli bi s presajanjem ničesar.

Razne reči.

— **Ne puščajmo gnilega krompirja na njivah!** Pri izkopavanju krompirja pri nas navadno odbiramo zdravi krompir od bolnega (gnilega ali nagnitega) in puščamo bolni na njivah. To ni dobro! S tem sami skrbimo, da se množi krompirjeva bolezen (plesen) od leta do leta, ker se kalí te bolezni ohrani v zemlji dolgo časa zdrave. Razun tega se pa na takih njivah kaj rad vgnezdi raznovrsten mrčes, zlasti miši, črvi itd. Ves bolni krompir je torej treba zbrati v kupčkih in ga potem uničiti. Najbolje storimo, če tak krompir na priličnem mestu zakopljemo v globoko jamo in ga polijemo z apnom. Ravno tako se priporoča, da se vsi črvi ali ogreci uničijo, katere izkopljemo s krompirjem vred.

— **Hranitev krompirja v kletih.** Krompir se spomladi navadno zelo podraži, posebno v slabih letinah. Gledati je torej, da se krompir, kar se ga pridela, tudi kar se da dobro shrani. V ta namen se mora izkopani krompir dobro osušiti. Prav storimo, če pustimo krompir nekaj časa ležati na kakem značnem in suhem prostoru, da ovene, če ga razgrnemo na podu ali sploh kje pod streho. Če je dobro ovel, shrani se v kupi, v kleti, ki mora biti suha in ne pregorka, kajti v gorkih in vlažnih kletih krompir hitro gnije.

— **Kako se pripravi žito za prodajo?** Kdor hoče žito prodajati zlahka in po dobri ceni, prinašati mora zmiraj lepo blago na trg. Za prodajo namenjeno žito mora kar se le da dobro pripraviti, t. j. očistiti in prebrati. Sosebno je žito očistiti prahu, plevelnega semenja in slabega zrnja. Premalo očiščeno blago se teže speča in tudi kupec obljudi le malo zanje, ker je mora pozneje sam čistiti. Pri nas je doslej v navadi, da ne prebiramo žita po teži zrnja, temveč iz skupnega pridelka pripravimo le po eno vrsto žita, katero deloma

prodamo, deloma pa porabimo za dom. Drugod gospodarji žito tudi prebirajo; ločijo je namreč po teži zrnja v dve vrsti. Laže in manj vredno žito pridrže za domače potrebe, težko blago pa prodajo, kolikor ga ne prihranijo za seme. Tako ravnanje je posnemanja vredno, kajti kdor bo vedno le najboljše blago prodajal, slabše pa za dom rabil, ta bo vedno lahko in po najvišji ceni prodajal svoje pridelke. Ob enem pa si bo pridobil tako dobro ime, da bo imel zmiraj dovolj kupcev za svoje blago, če tudi bo kupčija slaba.

— **Surov les ni za kurjavo.** Zelo čudno navado imajo po nekaterih krajih, da žgo po zimi frišna drva namesto suhih. To nikakor ni prav! Surov les malo zaleže, skoraj še enkrat manj kakor suh. Za kurjavo se ga torej dosti več porabi, neglede na to, da je kurjava s surovim lesom zamudna in nadležna. Opustimo torej tako potratno kurjavo in bodimo varčni tudi pri drvih. Nasekajmo si potrebnega lesa za drva uže prejšnjo zimo, da se čez leto in dan do dobrega osuši. Tako gorivo bo veliko boljše in cenejše.

— **Strniščna detelja.** Lepo strniščno deteljo jeseni ali pokosimo ali pa jo popasemo. Le puščati je ni treba, da bi nam čez zimo pod snegom segnila. Ali naj deteljo pokosimo ali popasemo, razvidimo iz deteljne rasti in iz kakovosti zemlje. Skoraj se bolj priporoča, da jo popasemo. Pri tem nam je seveda gledati na to, da ne pasemo po njej do zime, ker bi bilo deteljišče sicer preveč golo in bi mladi detelji utegnil škodovati zimski mráz. Le na rahli zemlji kaže deteljo pokositi, ker bi je sicer pasoča se živina preveč izrovala. Koder strniščna detelja slabo uspeva, je prav, če jo jeseni pognojimo.

— **Bel oves.** Razširilo se je bilo med mnogimi živinorejci mnenje, da je prav bel oves boljši za krmo, nego oves temnejše barve. Ker je bilo večje popraševanje po belem ovsu, so na Angleškem in Ruskem nekaterniki začeli oves beliti z žvepleno paro. Tak oves je škodljiv. Nekemu podjetniku na Angleškem je nakrat poginilo 30 konj, ker jim je dajal tak oves. Zato svarimo pred prebelim ovsom vse, ki oves kupujejo za krmo.

— **Kako je ravnati z vimenom?** Vime in sesci naj se pred molžo očistijo, najprej suhi, potem pa z mokro cunjjo in naposled zopet posuše. Če bi se vime pustilo mokro, začela bi pokati koža.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 165. V vinsko posodo, katere nisem rabil več let, dejal sem letos češpelj, iz katerih bom kuhal slivovec. Ali smem dejati v te sode vina, kadar vzamem venkaj češplje? Ali se mi ne bo vino pokvarilo, oziroma dobilo okus po češpljah? (Fr. S. v B.)

Odgovor: Prepričani smo, da ste s češpljami še celo popravili te sode, kajti težko verjamemo, da bi bili sodi po osemletnem počitku še zdravi. Če sodi niso bili plesnivi, je prav; češpelj se Vam ni bati, če posodo toliko časa izpirate, da teče iz nje popolnoma čista voda.

Vprašanje 166. Na kakšen način se loči s kuhanjem med od voska, da je oboje dobro za kupčijo? Navadno kuhanje mi seveda ne zadostuje (A. G. v N.)

Odgovor: Tako delo se najbolje zvrši s pripravo, v kateri se satovje s parom kuha in ob enem stiska. Aparat prodaja tvrdka Kolb & Grüber v Lorchu na Vürttenberškem ter stoji preko 14 gold. našega denarja. Nekateri so pri nas naročili na naše priporočilo to pripravo in so prav zadovoljni. Prednosti te priprave so: 1.) Kuhaš lahko prazno satovje ter tudi polno. Da bi se satovje prismodilo, ni se bati, ker se delo vrši s parom. 2.) Vosek in pa med se sama od sebe odtekata, pri drugih zelo hvaljenih enakih pripravah moraš pa vosek z žlico posnemati. 3.) Priprava dela popolnoma sama

od sebe, ne da bi bilo treba kaj pomagati, in z največjo hitrostjo. Stiskanje se vrši med kulho. 4.) Vosek se dobiva popolnoma očiščen. 5.) Med ohrani svojo finost, barvo, svit in fini duh. V št. 9. „Kmetovalca“ l. 1891. smo prinesli podoba tega aparata. Ker ste blizu Bohinjske Bistrice priporočamo Vam iti k poštarju gospodu Belcu na Bistrico, ki ima to pripravo, s katero se zelo pohvali.

Vprašanje 167. Nameravam si omisliti žganjarski kotel, zato vprašam, ali je še vedno oni moderen, ki je popisani v 18. št. „Kmetovalca“ iz l. 1890.? Ali bi bil boljši oži, ali globočji. Prosim tudi pouka, kako je treba kotel uzidati; ali naj bo trdno zazidan ali naj na zidu le leži, da se lahko odvzame? (A. R. v M.)

Odgovor: Tu nikakor ne gre za to, kateri kotel je moderen, ampak kateri je najboljši. Popisani in naslikani kotel v št. 18. „Kmetovalca“ iz l. 1890. je najpriprostejša oblika pravih kotla. Kotel se pa ne poslabša, pa tudi ne poboljša, če naredite bolj plitvega ali pa bolj globokega; to je odvisno od Vas, kaj Vam bolj ugaja. Kotel ne sme biti trdno uzidan, ampak tako, da se lahko odvzame, ker je drugače snaženje in popraviljanje težavno. Kotel ima lahko obliko, kakeršna je pri nas sploh običajna, a oblika v „Kmetovalci“ omenjenega kotla ima zato prednost, ker je ognju razpostavljena ploskev zelo velika in se zato porabi manj kuriva. Tudi srednji hladilnik, ki je narisan v dotični podobi, Vam ni potreben. Priporočamo Vam obrniti se na „Administration der Weinlaube“ v Klosserneuburgu, in prositi tamkaj za ilustriran cenik žganjarskih kotlov. V tem ceniku je popisani in naslikan priprost in dober kotel, ki bo Vašim razmeram popolnoma ugajal.

Vprašanje 168. Kateri umetni gnoj priporočate za gnojitev sadnemu drevju? Kako se gnoji z umetnim gnojem sadnemu drevju, koliko ga je treba, po čem se dobi in kje? (M. J. v Č.)

Odgovor: Za sadno drevje se rabi umetni gnoj, pomešan s hlevskim. Najprej se pognoji z živalskim gnojem in potem se potresejo tla s kako mešanico žveplenokislega kalija in kostne moke ali Tomásove žindre. Kalij in fosforova kislina zelo pospešujeta rast. Priporočamo Vam zmes kajnita in Tomásove žindre, katere se porabi za mlado, rodeče drevo kakega četrt kilograma. Kajnit in žindro dobite pri kmetijskih družbi (v vrečah po 100 kg).

Vprašanje 169. Pri podiranji čebel sem na čebelah zapazil deteljnemu semenu podobne živalce, in sicer največ na maticah. Sedaj sem pregledal plemenke, in tudi na teh sem našel take živalce. Te zajedalke se drže čebel kakor klopi. Kakšne živalce so to? Ali so škodljive in kako jih je moči pregnati? (N. na D. g.)

Odgovor: Ta zajedalka je čebelna uš, latinski „braula coeca“, ki srka na hrbtih čebelam, posebno maticam, redko kedaj trotom. Čebelna uš sicer ne provzroči posebne škode, vendar je gotovo nadležna čebelam. Zanesljivo sredstvo zoper čebelno uš je tobakov dim. Nekaj puhov tobakovega dima in vse uši popadajo raz čebele. Če ima posebno matica veliko tega mrčesa, zaprite jo v matično hišico ter spustite vanjo nekoliko tobakovega dima. Kmalu popada vsa nadležna golazen na tla in pogine.

Vprašanje 170. Imam deset let staro kravo, ki je imela 8 telet in po otelitvi vselej dovolj mleka. Sedaj se je zopet otelila, a krava nima nič mleka, ampak iz sescjev priteče le neka rumena tekočina. Kaj bi bilo temu vzrok? (G. R. v M.)

Odgovor: Tako zastanje mleka je vedno posledica kakšne bolezni; zlasti po otelitvi je to prav slabo znamenje. Zato Vam toplo priporočamo poklicati okrajnega živinozdravnika, katerega imate blizu in je izvrsten veščak.

Vprašanje 171. Zidal sem hišo, ki bo gotova, kakor hitro izvrše še mizarji svoja dela. O Božiči bi se rad preselil vanjo, a se bojim, da ne bo zdravo stanovati v nji. Prosim sveta: koliko časa naj čakam, da grem brez strahu lahko vanjo stanovat, in kaj naj storim, da **pospešim sušenje zidovja?** (A. R. v C)

Odgovor: Kratek odgovor na Vaše vprašanje je ta, da pojdite v hišo, kadar bo zidovje suho. Eno zimo prebivati v novi vlažni hiši lahko zelo veliko škoduje zdravju. Najboljše ali edino sredstvo zidovje sušiti je suh veter. Nekoliko se sušenje pospešuje s kurjavo, in sicer se postavijo v posamezne sobe posode z žrjavico, ki se neti z ogljem, a to sredstvo ne velja mnogo.

Vprašanje 172. Ali je na Gorenjskem običajno **parjenje krme** dobro in priporočeno? (P. Š. v F.)

Odgovor: Slaba krma, kakor slama, pleve, slabo seno i. t. d., sploh krma, ki je trda in ki nima dosti redilnih snovi v sebi in katero živina le nerada žre, se lahko zelo zboljša, če se na drobno žreže, če se pomeša in v posebnih posodah stlači in dobro popari z vrelo vodo. Živina je tako krme dosti raje in se tudi bolj okoristi ž njo. Zaradi tega se potrebuje in porabi primeroma manj krme. Koliko pa taka krma zaleže, to se koj spozna na mleku. Mleka dobomo namreč več in boljšega. Torej gospodarji, ki imate malo in slabe krme, režite jo in pripravljajte jo na ta način za svojo živino. Iz tega vzroka moremo parjenje le odobravati; seveda, če se pravilno vrši, kar pa na Gorenjskem ni navadno. Tamkaj namreč posodo malokdaj ali nikoli ne osnažijo, krma se kisa in razkraja, posode smrdé in so polne nezdravih snovi. Mi parjenje prav toplo priporočamo za slaba krmila, če se ravna snažno; ne priporočamo pa splošnega parjenja, ker živina ob taki krmi dobi slaboten želodec in zato slabo prebavlja.

Vprašanje 173. Pri nas **jesensko oranje** ni prav nič v navadi in ljudje celo trdijo, da je slabo. Ali je res tako in kaj priporočate Vi? (L. G. v Š.)

Odgovor: Ravno nasprotno je res in ne smelo bi biti gospodarja, ki bi jeseni ne preoral vseh svojih njiv, če mu le količkaj dopuščajo razmere. Z jesenskim oranjem se njive na pol pognoje. Tako pravijo izkušeni gospodarji in prav imajo. Jeseni preorana zemlja se kaj ugodno zrahlja, ker jo prešine zimski mráz; pri tem pa tudi obogati na redilnih snoveh, ki prihajajo iz zraka, deloma pa se tvorijo v večji meri iz razzéble zemlje. Od tod tudi bogatejše žetve na takih njivah. Z jesenskim oranjem zatiramo pa tudi plevel in živalske škodljivce, kakor ogrce, črve itd. Posebno živo je priporočati jesensko oranje za težke zemlje. Velika korist jesenskega oranja se pokaže tudi v tem, da nam prihrani obilo časa spomladi, zlasti kedar je pomlad pozna. Z jesenskim oranjem bi bilo pri nas združevati globokeje oranje, saj se morajo dose-danji pičli pridelki v veliki meri pripisati dosedanjemu plitvemu in površnemu oranju, kateremu smo vajeni.

Vprašanje 174. Kakor Vam znano, se prasiči navadno ne napajajo, kar se meni čudno zdi; saj prasič gotovo tudi potrebuje vode. **Ali je prav, da pri nas prasičev ne napajamo,** ali je napačno? (Č. T. v L.)

Odgovor: Če tudi prasič v krmi dobiva mnogo vode, vender ima vedno, posebno pa v vročem poletnem času poželenje po čisti in dobri vodi. Posebno je gledati na to, da je voda sveža in ne postana, ker marsikdo napačno misli, da je prasič le zadovoljen, ako se valja v nesnagi, t. j. v blatu, in daje zaradi tega prasiču tudi prestane ali mlakužne vode. Seveda, če prasiču sploh ne dajemo pitne vode, potem si mora žejo gasiti z gnojnicco; to pa zmiraj na kvar svojemu zdravju. Naj vsak gospodar le enkrat skusi ponuditi prasiču

dobre vode in prepričal se bode na svojo korist, kako rad bode prasič pil dobro vodo, kako blastno se je bode napil in kako okrepcan se bode zopet vlegel v steljo. Ko bi naši gospodarji ta svet v resnici poslušali, koliko manj prasičev bi poginilo in koliko hitreje bi se prasiči opitali.

Gospodarske novice.

* **Državni železniški svet.** C. kr. trgovinsko ministertvo je poklicalo za bodočo triletno dobo v državni železniški svet kot zastopnika kranjske in koroške kmetijske družbe gospoda dr. Ernesta viteza pl. Edlmanna, grajščaka in predsednika koroške kmetijske družbe, in kot njegovega namestnika gospoda ces. svetnika Ivana Murnika, predsednika naše družbe. V pretekli triletni dobi je imela namreč naša družba zastopnika, koroška pa le namestnika; sedaj je za tri leta zopet nasprotno.

* **Nova podružnica** naše družbe se je ustanovila v Črnem Vrhu nad Idrijo, in sicer po prizadevanji za kmetijstvo povsod jako marljivo delujočega župnika gospoda Ivana Hladnika.

Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske.

V a b i l o

k občnemu zboru podružnice c. kr. kmetijske družbe v Krškem, ki bo v nedeljo 22. t. m. dopoldne ob 10. uri v **krški šoli** z nastopnim vspešdom:

- 1.) Pouk o zasajanju novih vinogradov.
- 2.) Naznanilo, kateri vinogradniki in po koliko bodo dobili hranilnične podpore.

V Krškem, meseca oktobra 1893.

Ivan Knavs s. r., predsednik.

Listnica uredništva.

A. pl. K. v K. Mnenje, da je drevje, od katerega ste nam poslali vejico in katero raste v veliki množini na Begunšici in drugod po Gorenjskem, „oskoruša“, je napačno. Vaše drevje je „moka“ ali „mokovec“, latinski „sorbus aria“, oskoruša pa je latinski „sorbus domestica“.

T. S. v K. Tepkovo drevje dobite spomladi pri kmetijski družbi. Jabolka „potrpeči trdinec“ ne poznamo, morda ve zanj kdo izmed čitateljev.

J. D. v S. Živinska sol se sedaj še ne prodaja; dobila se bo še le počenši s 1. majem prihodnjega leta.

M. G. v L. Vsled odloka c. kr. kmetijskega ministerstva nima na Kranjskem nobeden pravice preiskovati sumljiva vina, ampak, dotične oblasti morajo sumljive pijače toliko časa pošiljati naravnost imenovanemu ministerstvu, dokler se za Kranjsko ne pooblasti kemik v to svrhu. Ravno sedaj se vrše razprave glede takega kemika.

J. G. v K. Pravil za sadjarsko društvo ni težko narediti. Glavno je, da se držite zakonskih določil, sicer Vam jih vlada ne potrdi. Zakon uže določuje, kaj vse mora biti v pravilih. Pravila so in ostanejo le nekaj formalnega, kajti slab odbor ali slaba oseba, ki vodi društvo, z najboljšimi pravili ne naredi nič; nasprotno pa ena delavna oseba lahko neizmerno koristi, če tudi so pravila še tako slaba. Prosite „Cesarjevič Rudolfovo sadjarsko društvo“ v Št. Juriji na juž. žel. na Štajarskem, da Vam pošlje izvod svojih pravil.